

DANIEL CRISTEA-ENACHE

aproape
liber

— PUBLICISTICĂ —

Cuprins

Nota autorului / 5

I. JUDECĂȚI

Publizistik / 7

Elogiu țăranului român / 9

Anticomunismul meu / 12

Dragi colegi amnezici / 16

Judecăți / 18

Puțin adevăr / 23

Epoca de Aur / 26

După douăzeci și cinci de ani / 28

Omul rațional / 31

Cum am devenit *politically correct* / 33

Învățământul românesc: cât de mult ne pasă? / 37

Academice / 41

Învățământul românesc: jos bătrânii! / 44

Viață de ziarist / 48

Je suis Charlie / 51

Umanism cu făpta / 53

Specific sau diversitate? / 57

Parisul și patriotismul / 59

De la Pavel Coruș la Lucian Boia / 63

Tabloul și icoana / 65

Intelectualul român și problemele lui / 68

Cenușăreasa bugetului / 71
Cultura care unește / 73
România frumoasă / 76
Verii de la țară / 78

II. POLITICIENI ȘI INTELECTUALI

Dacă vrei să ajungi la Unirii / 83
Domnul Hadrian / 86
Dezastru de imagine / 91
Putem să nu ne certăm / 93
La ce bun o revistă / 95
Portret-robot al viitorului președinte ICR / 98
Cei ce-și dau coate / 100
Luni la Universitate / 103
Un Președinte decent / 105
Gaudeamus / 108
Politicieni și intelectuali / 110
Arta compromiterii / 112
Negaționism? Nu aici / 115
Mai presus de lege? / 117

III. UN ALT PUBLIC

Libertatea de argou / 121
O generație / 123
Două generații / 128
Online / 131
Literatura pe net / 133
În contra direcției online în cultura română / 136
E adevărat? / 139

Noua epocă literară / 141
O nouă literatură / 145
Un alt public / 149
Tinerii de azi și literatura / 151
Sala 118 / 156
Speri tu / 159
Despre cronică literară / 162
Sufletul comerțului / 167
Cap de familie / 169
A treia lectură / 172
44 de lei / 174
De ce citim / 177

IV. SCHIȚĂ DE PORTRET

Munca lui Eminescu / 181
Scrisori deschise / 183
Profesorul nostru Paul Cornea / 188
Ion D. Sîrbu în socialismul real / 193
Rezistența prin credință / 195
Eseu / 198
Neuitatul Paler / 201
Personalitate și umanitate / 203
 $1 + 1 = 1$ / 206
Inconfundabilul Cosașu / 208
Schiță de portret / 211
Dimisianu 80 / 213
Ce îi datorăm lui Manolescu / 215
Ce am învățat / 217
Mircea Cărtărescu, criticii și literatura / 220
Scriitorul meu / 225
Cultură și entertainment / 228

V. ZONA LIRICĂ

- Eminescu și poezia de azi / 231
Fără epurări / 235
Poezie religioasă și nu prea / 239
Fenomenul arghezian / 242
Tinerețe fără bătrânețe / 244
Eliberarea poeziei / 247
Zona lirică / 250
Brumaru, poet minor? / 252
Urcarea muntelui și cenzura / 255
Adrian Păunescu, ieri și azi / 264
Doi poeți / 267

VI. CARROUSEL

- Pe drum / 271
Carrousel / 273
Italia–Spania, cu îngerii alături / 276
Back To School / 280
Tiggy / 282
Cea mai frumoasă gară din lume / 284
Experiența franceză / 287
După 15 ani / 292
Aproape liber / 296

I. JUDECĂȚI

Publizistik

Scrisul la gazetă nu are un nume prea bun pentru oamenii serioși, extrem de serioși, ai literelor noastre.

După cum nici reunirea cronicilor în volume nu e văzută decât ca o încercare de a-ți gonfla bibliografic opera. Dacă, în al doilea caz, ar da să ți se interzică trecerea de la foileton la panoramă, de la coloanele de revistă la paginile de carte, în primul ești sincer compătimit pentru traseul invers. E trist, domnilor, că un scriitor sau un critic care ar trebui să-și facă Opera (trilogiile! sintezele!) pierde vremea scriind la gazetă pentru un public mai larg. E un blestem național acesta: în locul marilor construcții, preferăm fragmentul de scurtă respirație; în locul enciclopediilor, cultivăm portretul; în locul travaliului cu mii de fișe deodată, pe care să le exploatăm conștiințioși, ne aplecăm asupra ultimului meci al prăpăditei noastre Naționale fotbalistice.

„Să-i dăm, ceara mă-sii, un Eminescu!“ cerea indimenticabilul Stănică Rațiu al lui G. Călinescu, adică al unuia dintre cei mai mari critici — și totodată publiciști — ai noștri. În montajul ironic călinescian, Stănică Rațiu este vehiculul unui clișeu, un clișeu atât de uzat încât suculentul personaj îl recondiționa, din interior, printr-o sudalmă patriotică. După cum bine se știe, personajul e o lichea simpatică până la dovada contrarie, atunci când devine o lichea dickensiană. Însă prin replica lui favorită (la fel de cunoscută ca aceea a lui Pirgu cu Montaigne, care ar avea „părțile lui“), Călinescu taxează mai puțin personajul, cât clișeul pe care acesta îl subîntinde.

E comic până la lacrimi să vezi cum tocmai o secătură ca Stănică Rațiu deplânge precaritatea construcției culturale naționale...

Și este la fel de comic, pentru mine, să listez disprețul aprioric al unora pentru publicistică, adică pentru un domeniu în care s-au ilustrat Caragiale și Eminescu, Arghezi și Camil Petrescu, Lovinescu și Călinescu, Preda, Cosașu și Ileana Mălăncioiu, Pleșu și Dinescu, Agopian și Răzvan Petrescu... De ce or fi pierdut vremea în *Publizistik* toți acești oameni, poeți, prozatori, dramaturgi, critici și istorici literari sau de artă care aveau domeniul lor distinct de creație, ilustrându-l cu și mai multă strălucire? De ce, adică, publicistica, în toate aceste cazuri, a dublat o poezie, o proză, un teatru, o activitate critică excepțională? Dacă pentru alții publicistica este ceva cu semnul minus, eu mă întreb acum, la modul cel mai serios: ce are ea *în plus* față de poezie, proză, teatru, critică?

Are, în primul rând, o sferă publică la care se raportează. Publică în sens cantitativ (mult mai mulți cititori decât cei ai poeziei sau ai criticii, de pildă), dar publică și în sensul problemelor și preocupărilor generale. Poezia o scrii, esențialmente, pentru tine și pentru un cititor din viitor care va descoperi vitalitatea resursei tale artistice. Dar Eminescu scriind *Glossă* îmi pare cu totul altul decât acel Eminescu care voia să-i îndrepte pe contemporanii săi „rătăciți“ și consuma atâta energie nervoasă și expresivă cu problemele *lor*. Artistul autentic își este suficient sieși. Publicistul adevărat schimbă această relație, intrând decis și adeseori memorabil în meleul preocupărilor publice. *Naționale*, ca-n Caragiale...

Dacă timpul operei literare sau al sintezei critice este unul înghețat sau suspendat într-o temă ori într-un subiect, ora publicisticii tale bate o dată cu ora zilei de azi. Bineînțeles că aduci în articolul tău *flashback*-uri și inserturi memorialistice, referințe diverse la autori și cărți, fapte și situații din istoria socioculturală; dar pornești, în „atacul“ publicistic, de la o chestiune de actualitate. Te raportezi așadar nu numai la problemele altora, dar și la prezentul tuturor. E ceea ce face jurnalistul profesionist, cum tu nu ești și n-ai vrut (sau n-ai putut) să fii niciodată. Ești „doar“ un

publicist care, vrând să respire și alt aer decât cel al profesiei sale, înalță puțin capul de pe foaie și se uită în jur. Ia să vedem, ce se întâmplă? Se întâmplă, s-a întâmplat ceva? Și dacă da, eu aș avea ceva de spus pe tema asta?

Ritmul și stilul publicistic diferă fundamental de cele ale creației sau criticii literare. Se apropie mai mult de ale cronicii literare săptămânale, făcută de asemenea în regim de *deadline* apropiat. Dar *Publicistik* este totuși altceva: ceva de sine stătător, ceva ce nu seamănă cu nimic. Aici, numai aici, poți să fii și serios, și ironic, și patetic, și cu haz pur și simplu (dacă ai haz; altfel e mai greu...). Aici poți să schimbi registrele în viteză pe care ți-o alegi, cu alternări, mixări, prelucrări. Aici ai toată libertatea din lumea scrisului, condensată într-un număr fix de semne ce pot fi montate oricum, pe orice temă, în orice registru, cu dublă, chiar triplă intenționalitate. Numai previzibil, flasc, moralizator și plicticos să nu fi.

Căci autorii noștri „neînțeleși“ sunt de regulă comici; dar un publicist necitit de nimeni e chiar un personaj tragic.

Dilema Veche (online), septembrie 2011

Elogiu țăranului român

Într-o scenă-cheie din *Când ne vom întoarce*, un roman absolut remarcabil publicat de un autor pe cât de discret, pe atât de performant (Radu Mares), două personaje poartă o discuție care nu e nici prima, nici ultima lor rundă dialogal-confesivă.

Protagonistul cărții, Gavril M., devine aici personajul nr. 2; întrucât celălalt, Iliuța zis Călugărașul, are un vechi ascendent asupra lui. Călugărașul, întâlnind mulți oameni, vrea să-i tragă spre

partea lor bună. Căci acest Iliuță este un om de o curățenie interioară neverosimilă, aproape un sfânt local. Nici Gavril M. nu e om rău (dimpotrivă), însă la sufletul lui se ajunge mult mai greu. E un ins retractil și încăpățânat, interiorizat și expansiv numai cu câțiva prieteni dragi. Fiul de țăran dat la școli, orfan de tată din copilărie și care a trebuit să învețe și să muncească, să strângă din dinți ani buni până a apărea sub ochii cititorului, ca administrator al unei ferme de la marginea României Mari (suntem undeva în anii 1935–1936), vorbește deci rar; dar atunci când o face...

Să vedem însă ce povestește și ce susține Călugărașul: „Odată, Știr Aurel ținuse morțiș să-l ia cu un grup mai mare de studenți și elevi din clasele mari, adunați ca să meargă la biserică și să se roage pentru Căpitan, care iarăși era la închisoare — Căpitanul sau altcineva, doi sau trei inși care tocmai împușcaseră pe nu mai știu cine...“; „Li se alăturase însă în alte dăți, la câte un hram sau la hore, unde mergeau de asemenea în grupuri mari pline de veselie violentă și contagioasă pe care o manifestau și în defilările lor. Nu, nu despre nepricepere e vorba!... Îi era cunoscut, pentru că îi auzise și pe oamenii din sat, în copilărie, vorbind pe șanț, despre faptul că toți jidanii vând pe datorie holeră falsificată, numai că el nu intra niciodată în crâșmele lor. Cineva, o întrupare de aer parcă, atotputernică, făcea să le fie rău țăranului și târgovețului.“

Și acum să vedem ce crede despre astea și cum reacționează Gavril M.: „Dacă s-ar fi pripit să-l aprobe, ar fi făcut, se-nțelege, ce face orice prost caraghios. Nu avea însă nici nesăbuița și nici vreun temei să-i declare că el crede altceva. (Părerea nu i-o cerea nimeni, de altfel.) Adevărul de care era perfect lucid e că și în această privință rămăsese țăran, cu toată școlirea lui și cu toate cărțile citite, era îndărătnic și se lăsa foarte greu de convins de ceva nou, aproape nerușinat de nou. Pentru că una e să te înflăcărezi, să te minunezi, să cazi pe gânduri și să visezi, și alta e să pui mâna pe pistol ca să omori un om și să-nfunzi apoi pușcăriile...“

Am analizat în cronica făcută romanului în *Observator cultural* cele două discursuri și am concluzionat că, în timp ce Călugărașul

e un naiv anexat, prins în fluviul de ură al epocii, cu un discurs în care abundă impreciziile și în care convingerile tari nu au bază biografică (totul e cu „auzise“, cu „nu mai știu cine“, cu „pare-se“), Gavril M. este un țăran român tipic, un Moromete mai puștin locvace, dar la fel de prudent; și care raportează totul la o *rânduială* veche. Convingerile sale, de fapt, au rădăcină, nu cele ale Călugărașului. Dacă personajul nr. 1 este cu „pare-se“, personajul nr. 2 e cu „se-nțelege“. Prin aceasta, aș spune, ascendentul Călugărașului asupra fiului de țăran se pierde.

Cu retractilitatea lui, cu prudența lui, cu discursul lui dublu, Țăranul român a câștigat partida cu legionarismul. Cum a câștigat-o? Nebăgându-se. Nelăsându-se băgat. Evitând să fie anexat, deși legionarismul lupta (retoric sau cu pistolul cu glonț pe țeavă) în numele neamului românesc. O bază țărănească a legionarismului n-a existat în anii aceia. Dacă ar fi existat, ar fi fost prăpăd. Țăranul nostru generic pe care îl elogiez azi a rezistat acestei mișcări care a captat atâtea minți strălucite ale epocii interbelice, intelectuali rasați și oameni de o înaltă moralitate; preoți curați, elevi și studenți eminenți, oameni cu multe, multe calități, dar care au luat-o, din cauza seducției legionare, pe un drum presărat cu episoade odioase și crime. „Una e să te înflăcărezi, să te minunezi, să cazi pe gânduri și să visezi, și alta e să pui mâna pe pistol ca să omori un om“, zice moromețianul personaj din romanul lui Radu Mareș. Cine a avut, încă de atunci, dreptate? Nu cumva tocmai categoria în numele căreia atâția au vorbit impropriu?

Rânduiala nu mai e un cuvânt obosit, dacă ne gândim la Țara visată de legionari și la Comunismul (altă utopie criminală) cu lozincile căruia țărănimea noastră a fost distrusă. Da, țăranul român pare să fi avut dreptate: și el trebuia apărat de noi toți, ca să-și poată apăra la rândul lui bietul său petec de pământ. Așa „pasiv“ cum era, nu s-a lăsat niciodată mințit, păcălit, îmbrobodit, anexat. Pot spune, fără teama de a greși, că Țăranul român a fost partea noastră mai bună.

Pe Dâmbovița, tipii spirituali, fini, *cool*, când se referă la unul pe care nu-l înghit, articulează așa: „Cine, dragă, țăranul ăla?”

Dilema Veche (online), martie 2011

Anticomunismul meu

Nu-mi place să vorbesc decât în nume propriu, dar, ca observator, nu pot să nu observ că generația mea, augmentată artificial-totalitar prin *decreței*, este una structural anticomunistă. E ușor de înțeles de ce.

Cei născuți după 1966 și care aveau, în decembrie 1989, vârste cuprinse între 22 și 14 ani au „apucat” din plin ultimul deceniu al ceaușismului, fiind niște șoimi ai patriei cu câteva ore de program TV, elevi premianți ai cozilor nesfârșite și studenți integraliști ai frigului, ai întunericului și ai cartelelor la ulei și zahăr. Lucruri care par inimaginabile tinerilor de azi — noi le-am trăit pe pielea noastră: și nu ca o aventură, ca o exotică experiență individuală, ci ca un mod de viață cotidiană impus macro de un dictator paranoic. De aceea, când auzim de comunism și de teoriile ce-l susțin, în contra capitalismului, noi avem frisonul socialismului real; și eu, unul spun în clar: nu, mulțumesc frumos, eu nu vreau comunism. Eu vreau capitalism, democrație și anticomunism.

Un capitalism real, o democrație autentică — dar ce fel de anticomunism? Cum definesc anticomunismul meu și cum îl diferențiez nu numai de comunism (fie el internaționalist ori naționalist), ci și de alte tipuri de anticomunism, pe care le consider la fel de nocive și de culpabile ca și comunismul împotriva căruia luptă?

Iată problema pe care mi-am pus-o și pe care o voi aborda frontal în textul de față, fiindcă mi se pare esențială nu numai în

contextul actual, cu particularitățile lui, ci și în generalitatea unor principii aplicabile în orice context.

Diferența fundamentală între anticomunismul meu și anticomunismul altora este diferența dintre democrație și totalitarismul de dreapta. Chiar și când mișcările de extremă dreapta nu ajung să conducă și să forjeze Statul, criteriile lor au aceeași culoare cu a Partidului unic interzicând ori suspendând exercițiul democratic. Din această perspectivă, nu văd o diferență de esență între Ion Antonescu și legionari, doar una de grad. Diferența de esență este între Ion Antonescu și Regele Mihai, chiar dacă pe al doilea îl putem vedea, în unele episoade oficiale immortalizate în fotografii, alături de *Conducător*.

Anticomunismul care, în opoziția sa față de comunism, rămâne sau devine totalitar la Dreapta este, în opinia mea, la fel de vinovat, teoretic și istoric, ca totalitarismul de Stânga pe care îl combate. Dar ce spun, „combate“? Lupta aceasta se poartă cu toate armele, permise și nepermise, într-un elan al exterminării adversarului, într-un război „sfânt“. În ce constă sfințenia omorării altor oameni, nu numai soldați, ci și civili — n-am înțeles niciodată, și nici nu e de înțeles ceva aici. Aceasta se întâmplă în războaie, ni se explică, doct, cu argumente sapiențiale și cu proverbe care acoperă și justifică oroarea: la război ca la război, nu poți să faci omletă dacă nu spargi ouăle, și alte asemenea zicători frumușele.

Anticomunismul acesta visceral, la fel de vinovat ca și comunismul, are, în fond, același inamic: spiritul liberal. Dreptul de a gândi și *a fi* altfel este intolerabil și pentru unii, și pentru alții, și în regimurile dictatoriale de dreapta, și în cele de stânga. Intrarea în rând și nivelarea: iată ceea ce le place, indiferent de culoarea steagului sub care mășăluiesc, mai întâi rugându-ne, apoi cerându-ne imperios, ulterior obligându-ne s-o facem și noi. La război, ca la război, dar pe timp de pace? Dacă suntem puțin atenți, putem detecta inflexiunile totalitare într-un discurs, într-o poziție public exprimată, într-o declarație marcând necesitatea unei anumite legi.

Cine are auzul fin înțelege ce vrea să spună X când, cu un mârâit mios, oferă „alternativă“ la „corupția“ democrației noastre.

O fi coruptă la noi democrația, până la măduvă, dacă insistăți, dar tot e preferabilă soluțiilor de „însănătoșire“ totalitară, comunistă ori anticomunistă, de extremă stânga sau de extremă dreapta, care ni se vântură alternativ, în virtutea dreptului la liberă exprimare, garantat democratic. Acest drept l-am căpătat cu toții, și unii dintre noi îl folosesc nu pentru a construi un stat totalitar în care dreptul să dispară, ci o societate — fie ea și imperfectă — care să-l folosească în continuare.

De aceea, voi vorbi cu reală plăcere despre anticomunismul meu, care nu are în comun cu anticomunismul altora decât numele. Anticomunismul meu nu este antisemit și nu vorbește despre conspirația iudeo-masonică și despre *bubulii* lui Pavel Coruț care, chiar în aceste momente, mă plătesc cu mii de dolari pentru textul meu din 22... Anticomunismul meu nu este rasist și xenofob și nu vede în maghiari și-n rromi cauza relelor României. Dimpotrivă, anticomunismul meu a votat, la ultimele alegeri, pe exact acei minoritari aflați pe liste; și sunt foarte mândru de opțiunea mea.

Anticomunismul meu nu este homofob. Fără a fi *gay*, respect și apăr dreptul fiecăruia de a-și alege propria identitate sexuală, în deplină demnitate și respectabilitate a opțiunii pe care o face. Și mai mult decât atât. Cred că tocmai cei care nu sunt *gay* au datoria morală să apere drepturile minorităților sexuale, combătând platforma de superioritate pretins „etică“ a îndrumătorilor cu sexul și a controlorilor de spațiu privat.

Anticomunismul meu nu este fundamentalist. Sunt un om credincios, ortodox, dar asta nu înseamnă că am dreptul să impun altuia credința mea ori să permit Statului să modeleze Societatea pe baza unei credințe religioase unice. Sinagoga e sinagogă, moscheea e moschee și — la fel de important — școala e școală. Când o să faceți Catedrala Mântuirii Neamului și o să mântuiți Neamul Românesc, pe mine vă rog să mă săriți.

Aproape liber. Publicistică ne arată că nu există critic literar influent care să nu fie tentat să scruteze cetatea. Daniel Cristea-Enache are o privire caleidoscopică asupra societății românești, cadrul percepției sale restrângându-se pe măsură ce avansezi în lectură. Lupa pe care autorul o folosește se focalizează pe cele mai diverse ipostaze ale peisajului românesc, de la generalități de ordin istoric și politic până la aspecte aproape intime, trecând însă, ca printr-un miez situat între cele două falii, prin chestiuni de istorie și critică literară, adică prin ceea ce l-a impus pe Daniel Cristea-Enache în viața culturală românească. Rezultatul acestui examen amănunțit este un discurs fără compromisuri, remarcabil prin claritatea argumentației și, indiferent de subiectul tratat, printr-o permanentă căutare a echilibrului, a înțelegerii juste. În plus, deși autorul, cu spiritul său critic, își pune singur la îndoială talentul de scriitor, textele, cu precădere cele memorialistice din ultima secțiune a cărții, îl contrazic vehement.

Partener media:

CURTEA VECHЕ

www.curteaveche.ro

ISBN 978-606-588-907-1

